

տած մանկախնամներ և դատաւարակշուհներ, սրբան աւելի զգալի է մեղանում կանոնաւոր քնտանեկան վարժութիւնների կարիքը: մեղանում, ուր երեկուայ ազէտ գիւղացին, խղճուի և անտաշ գեղճիւհին, կոպիտ դարաբաղցի, շամախեցի կամ առհասարակ դաւառացի կինը՝ բազդի բերմամբ փոքր ինչ հարստանալով, սկսում է բարբարոսաբար այլանդակ օտարախօսութիւնն ու անպատճառ «փրանցութանկայի» և «նեմկայի» է ման գալիս իրեն և իւր գաւաղներին քաղաքակրթելու:

Ահա մի սուրբ և շատ վսեմ գործ, որի վրայ հրաւիրում ենք այն մեծախօս հայրենասէրների ուշադրութիւնը, որոնք հեռունեքումն են տեսնում իրենց հայրենասիրութիւնն ու եկեղեցասիրութիւն արտայայտելու գործը: Ճիշտ է այստեղ ճաճան ճառերի և տրաքոցների տեղ չկայ, բայց սրբան համեստ, մեծ և բեղմնաւոր գործ է խիական աշխատաւոր մեղունների համար:

Церк. Вѣст. № 18 գրուած է հետևեալը.—

Հեռաւոր Արևելքում մեր զօրքերի շարքում պրաւօսլաւ, հնապաշտ (Стороообрядецъ) և աղանդաւոր զինուորների հետ հաւատարմութեամբ և ճշմարտութեամբ ծառայում են կայսեր և հայրենիքին հաղարաւոր կաթոլիկ, բողոքական և այլադաւան զինուորներ: Պատերազմական գործողութիւններն սկզբից հարց յարուցուեց Հեռաւոր Արևելք ուղարկելու կաթոլիկ, բողոքական և մասմէդական հոգևորականներին, որպէս զի նրանք կարողանան կրօնական մխիթարութիւն և օգնութիւն հասցնել վիրաւոր և առողջ զինուորներին: Լրագիրների տուած տեղեկութիւնները համաձայն կաթոլիկ քահանան արդէն նշանակուած է բանակում և շուտով կը նշանակուի նաև բողոքական պատօրը: Բացի գրանից կարմիր խաչի հիւանդանոցներում կը նշանակուեն նաև լիտովցի ու կաթոլիկ երկու քահանաներ:

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կաթոլիկ եկեղեցւոյ կանոնական իրաւունքի վերագնուրիւնը եւ կարգի բերելը:

Պիոս X պապը հրամայել է կարգի բերել կաթոլիկ եկեղեցւոյ կանոնական իրաւունքը, որը քրիստոնէութեան առաջին դարերից սկսած՝ հասնում է մինչև մեր օրերը: Պապի այդ նպատակաւ հաստատած կարգիւնները մասնաժողովը

հազիւ թէ կարողանայ շուտով դուրս հանել այդ հսկայական աշխատանքը, կամ գոնէ նրա փոքրի շատէ զգալի մասը: Նա հարկադրուած կլինի ներկայ ժամանակին յարմարացնել միջին դարերի օրէնքներն, երբ եկեղեցին կռոււմ էր պետութեան հետ և երբ հոգևորականութիւնն համարում էր իրեն աստուած-պետական օրինաց համաձայն՝ թագաւորներից բարձր: Կարգի-նալիների մասնաժողովը ստիպուած կլինի դիմել կաթողիկոսական զանազան երկիրների իրաւաբաններին, որովհետեւ ընդհանուր օրէնսդրութիւն կազմելու համար պէտք է ինկատի առնել զոյութիւն ունեցող կոնկորդատներն ու առանձնաշնորհումները:

Պիոս պապը մտադրուել է կատարել այնպիսի մի գործ, ինչպէս որ արաւ նապօլէօն I, բայց անհամեմատ և բազմիցս նրանից ծանր և դժուարին:

— Առանձին հանդիսով տօնուեց Հռոմում մեծ Գրիգորիոսի 1300 ամեակը մարտի 12-ին, երբ տօնւում է այդ սուրբի յիշատակը: Ինչպէս Արարատում հաղորդել էինք, տօնի առթիւ մեծամեծ պատրաստութիւններ էին տեսնուած և բազմաթիւ զինակիւններ հրաւիրուած էին առանձին դասախօսութիւններով լուսաբանելու ս. Գրիգորի նշանակութիւնը կաթողիկ եկեղեցու համար: Պիոս X պապն այդ առթիւ շրջաբերական հրատարակեց, որով նմանեցնում է Գրիգորի գործունէութեան շրջանը ներկայ ժամանակներին և գտնում, որ տարբերութիւնը մի միայն նրանումն է, որ այն ժամանակուայ մարդիկ կոպիտ և անկիրթ էին, իսկ այժմեանը թէև կիրթ, բայց կրօնապէս ընկած: Այնուհետեւ նկարագրելով ս. Գրիգորի գործունէութիւնը՝ 13 տարուայ եպիսկոպոսապետութեան ընթացքում ասում է, որ նա վերանորոգեց քրիստոնէական կեանքը, կարգի բերեց եկեղեցական գործերը և որոշ սահմանի մէջ դնելով քաղաքական յարաբերութիւններն Խաչկաջում, նրա պաշտպան և ազատաբար եղաւ, որով անջնջելի և խորունկ հետք թողեց եկեղ. կեանքում նաև հետեւեալ դարերի ընթացքում: Միջին դարերը Գրիգորեան կնիք են կրում, որովհետեւ նրանից են ստացել եկեղեցւոյ կառավարութեան կանոնները, քրիստոնէական բարեգործութեան ձևերը, քրիստոնէական ճգնութեան և կուսակրօնութեան կեանքի սկզբունքները, ինչպէս և ժամակարգութեան կարգաւորութիւնը: Այս բազմատեսակ գործունէութեան ժամանակ, պապի կարծիքով, բացի Աստուածային օժանդակութիւնից և իւր ընդունակութիւններից, Գրիգորիօսը գլխաւորապէս պարտական էր իւր ոգու անհաւատալի ոյժին, որ պահպանւում և անդրդուելի էր մնում քրիստոնէական աւետօք և

եկեղեցու մէջ հանդէսող շնորհաց և ոյժին՝ խորապէս հաւատաւորութիւնը: Ահա այդ էր, որ նա իւր քարոզներով, խորհուրդներով և աղօթքներով աշխատում էր դարձնել հասարակաց երջանկութիւն:

Նրա օրինակը պատն իրեն համար ոգևորիչ է համարում և խրատական: Նա էլ՝ «նայելով Վատիկանի պարիսպներին քարձուներէն», չի կարող երկիւղ չզգալ, երբ տեսնում է, թէ որքան ամպեր են կիտուել և թշնամիներ հաւաքուել եկեղեցու շուրջը և նեղում նրան. և չկայ մարդկային մի միջոց նրանցից ազատուելու: Բայց նա էլ, Գրիգորիոսի նման մխիթարում է իրեն, յիշելով, որ գտնւում է եկեղեցու ուժեղ ամրոցում, որը հիմնուած է առաքեալների գլխաւորի վրայ և երբէք չի զրկուել իւր գերբնական ուժից:

Այդ հաւատով զինուած, նա անդորրութեամբ լսում է այն ձայները, որոնք կրկնում են, թէ կաթոլիկ եկեղեցին արդէն անց է կացրել իւր դարը, որ նրա կարգերը թողնուած են յաւիտեան, որ նա ստիպուած կամ պէտք է հպատակուել գիտութեան պահանջներին և անսոստուած քաղաքակրթութեան, կամ դադարի մարդկութեան հետ որեւէ յարաբերութիւն ունենալուց: Պատը հաւատացած է, որ եկեղեցին հարկաւոր է ոչ թէ յաւիտենական փրկութեան, այլ ժամանակաւոր քարեկցութեան համար: Գրիգորի օրինակին հետեւելով, պատն՝ յատարարում է, որ ամեն կերպ կաշխատի պահպանել այն իրաւունքներն ու առանձնաշնորհութիւնները, որոնց պաշտպան է հանդիսանում նուիրապետութիւնը Աստուծոյ և մարդկանց առաջ: Այժմս ուրիշ տեսակ թշնամիներ չեն հարկաւորում դործ ունենալ: Գրիգորիոսի ժամանակն ուրիշ էր: Ազգերն այն ժամանակ կոպիտ էին և քաղաքակրթութիւնից «զուրկ, բայց այնուամենայնիւ ճշմարիտ կեանք էին որոնում. իսկ մեր քրիստոնէական քաղաքակրթութեամբ լուսաւորուած դարը, երես է դարձնում, զգուշ է այդ կեանքից և ուզում է ոչնչացնել նոյն իսկ նրա արմատը, մերժելով գերբնականի գոյութեան հնարաւորութիւնը: Սա մեր ժամանակի հիմնական մոլորութիւն է, որը մուտք է գործել գիտութեան մէջ և առաջ է բերում պետական—հասարակական կեանքի ամենակործանիչ հետեանքներ: Բայց այս չարեաց դէմ կռուելու միջոցը նոյնն է մնում, ինչ որ Գրիգորիոսի ժամանակն էր. այն է հաւատ, որ փրկութիւնը Գրիստոսի մէջն է, Քրիստոսի, որ աղբիւր է ճշմարիտ կեանքի: Պէտք է աշխատել արծարծել ժողովրդի մէջ այդ գերբնական կեանքը, լուսաւորել նրա միտքը ճշմարտութեան քարո-

դուժեամբ, մուրբութիւններն հերքելով և ներշնչելով քրիստոնէական վարուց կանոնները: Պապը վճռականօրէն մերժում է և դատապարտում կեղծ միջոցներն, երևի ինկատի առնելով «կաթոլիկութեան վերանորոգութեան» գաղափարները, որոնց նպատակն է հաշտեցնել կաթոլիկութիւնը նոր ժամանակի հետ: Պիոս X պապն ասում է.

— Մուրբութեամբ են նրանք, որոնք կարծում են, որ ծառայութիւն մատուցած կլինին եկեղեցուն և նպատաած հոգիների փրկութեան, եթէ ընդարձակ զիջումներ անեն կեղծանուն գիտութեան՝ մի անգամայն անտեղի յուսալով, որ այդ շաւղով աւելի գիւրին կլինի մուրբութեան կրկին հեշտութեամբ վերագարձնել, այնինչ այդպիսով իրօք ինքեանք են մուրբութեամբ: Այսպէս են և նոքա, որոնք զբաղուելով հասարակաց՝ մանաւանդ ժողովրդի երջանկութեան խնդիրներով, ամենեց շատ հոգս են անում կեանքի և մարմնի նիւթական ապահովութեան և լռում հոգեւոր երջանկութեան մասին:

Երբեմն չեն ամաչում ծածկել Աւետարանի մի քանի հիմնական պատգամներն, երկիւղ կրելով, որ հակառակ դէպքում նրանց լսող չի լինի: Իհարկէ խոհեմութեան դէմ չէ ճշմարտութիւնն աստիճանաբար և մաս մաս առաջարկելը, մանաւանդ երբ մենք գործ ունինք միանգամայն անժանօթ և Աստուծուն օտար մարդկանց հետ, բայց երբ այդպիսի խոհեմութիւնը սովորական և մշտական գործունէութեան ձև է ստանում, նա մարմնական իմաստութիւն է դառնում, մանաւանդ որ դրանով նոեմանում է Աստուծային շնորհքը, որը բաշխում է ոչ միայն քահանայից, այլև բոլոր հաւատացեալներին: Այդպիսի խոհեմութիւնը Գրիգորեոսին յայտնի չէր. ընդհակառակն՝ նա թէ իւր քարոզների և թէ գործունէութեան մէջ միշտ հետևում էր առաքեալներին, որոնք քարոզելու գնալիս յայտարարում էին. «մենք քարոզում ենք խաչեցեալ Յիսուսին, հրէից գայթակղութիւն և հեթանոսաց յիմարութիւն». չնայելով որ այն ժամանակ շատ ժամանակակից կըլինէր մարդկային իմաստութեան օժանդակութիւնը, որովհետև մարդկանց մաքեբը պատրաստուած չէին այդչափ նոր վարդապետութիւն ընդունելու. վարդապետութիւն, որ հակառակ էր Յոյն-Հռոմէական քաղաքակրթութեան քարոզած մարդկային բոլոր կրքերին: Առաքեալներն այդ իմաստութիւնը խորթ և օտար էին համարում:

Գրիգորեան տօները կատարուել են Յարութեան շաբաթուայ ընթացքում մեծ հանդէսներով: Պապն ինքը պատարագել

է ս. Պետրոսի տաճարում, որտեղ ներկայ է եղել 50,000 բաղմոնթիւն, իսկ եկեղեցուց դուրս կաարդացուել են բազմաթիւ դասախօսութիւններ ս. Գրիգորիոսի գործունէութեան և նրա ժամանակաշրջանին նուիրուած:

— Գերմանիայում յետուսեանները վերաբերեալ օրինաց § 2-դ յօդուածի (երկրորդ պարագրաֆի) ոչնչացումից յետոյ՝ համարեա անմիջապէս վերացուել են և նախարարական բաղմոնթիւ շրջաբերական կարգադրութիւններ, որոնք հրատարակուել էին Հռոմի դէմ մղած «կուլտուրական կռուի» ժամանակ և որոնց նպատակն էր եղել կաթոլիկ եկեղեցու ազդեցութեան սահմանափակումը դպրոցներում: Նոր կարգադրութեամբ իրաւունք է տրուում դպրոցներում կրօնական միութիւններ և համախմբումներ կազմակերպելու դպրոցական վարչութեան և կրօնուսուցչի հսկողութեամբ: Այսպիսով մինչդեռ Ֆրանսիայում Վոմբի նախարարութիւնը մաքառում է միաբանութեանց ազդեցութեան դէմ յատկապէս դպրոցներում, Գերմանիան հէնց մի միայն այդ հանգամանքից օգուտ քաղելու նպատակաւ նորանոր իրաւունքներ է տալիս կաթոլիկ եկեղեցուն նրա աջակցութիւնն իւր կողմն ունենալու և իւր քաղաքական ազդեցութիւնը կաթոլիկների վրայ աւելի մեծ չափով տարածելու: — Խեղճ եկեղեցի, որ զինումներ է ստանում և գործելու ասպարէզ է ձեռք բերում միմիայն քաղաքականութեան գործիք դառնալու և նրա հեռաւոր նպատակներին ծառայելու:

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Բողոքական համայնքների միութեան ձգտումը, որի հետեանքն եղաւ «Գերմանական աւետարանական եկեղեցական կօմիտէի» հիմնարկութիւնը, վերջին ժամանակներս երեւան եկաւ նաև Ֆրանսիայում:

Ֆրանսիական բողոքականութեան չորս բաժանմունքները՝ «բողոքական եկեղեցիների գլխաւոր սինօդը», «Բողոքական ազատ եկեղեցիների գլխաւոր միութիւնը», «Աւետարանական ազատ եկեղեցիների ունիան» և «Աւետարանական մէթոդիստական եկեղեցին» ցանկանալով հրապարակաւ յայտնել Ֆրանսիական բողոքական եկեղեցիների եղբայրական միութիւնը և ընդհանուր գործի յաջողութեան համար մի միացնող կապ հաստատել բողոքական եկեղեցիների մէջ, որոշեցին կազմակերպել Բողո-